Er staat niet wat er staat

Wat zou U doen als U geroepen werd een land te besturen? vroeg iemand aan Confucius. "De taal zuiveren", zei de Chinese wijsgeer. "Als de taal niet zuiver is, is, wat wordt gezegd niet hetzelfde als wat wordt bedoeld. In dat geval blijven de dingen die gedaan moeten worden ongedaan. Het gevolg is dat het recht verdwijnt en de mensen in een hopeloze verwarring komen te verkeren." (M. van Amerongen in NRC Handelsblad). Als scribent ben ik vaak met taal bezig. Om op de hoogte te blijven, lees ik veel en dan valt mijn oog onherroepelijk op termen als 'harde disken' en 'moederbords'.

We hebben moeite met de integratie van Engelse computertermen in het Nederlands. Toch hoeft dit lang niet altijd problemen op te leveren. Het gaat me hierbij niet zozeer om de spellingsabsurditeiten waaraan het Nederlands zo rijk is, maar om het woordgebruik. Neem het Engelse woord *standard*, door vrijwel iedereen tegenwoordig vertaald met het Nederlandse woord 'standaard'. Dat slaat nergens op! Er is een uitstekend Nederlands equivalent: 'norm'. Volgens de Dikke van Dale kent het woord standaard de betekenissen: vaandel; stok van een vaandel; ondersteuning; wettig exemplaar van een eenheid; erkende maatstaf; edel metaal; edel metaal als wettelijke maatstaf; muntstelsel; peil van voortreffelijkheid; normaal; en bepaalde hoeveelheid timmerhout. Waarom gebruikt vrijwel iedereen 'standaard' in plaats van het goed-Nederlandse 'norm'?

Een ander voorbeeld is *character* in de betekenis van 'teken', door vrijwel iedereen vertaald met 'karakter'. De Dikke van Dale geeft aan karakter de betekenissen: merkteken; letter; een geheel van waarneembare verschillen; kenmerkende innerlijke hoedanigheden; krachtige persoonlijkheid; aard; persoon betreffende zijn inborst; personage; en uitbeelding van een persoon. Hoewel 'letter' genoemd wordt, betreft dit alleen speciale letters: Chinese of gotische karakters, algebraïsche karakters en dergelijke. Waarom niet het universele 'teken' maar 'karakter'?

Vrijwel iedereen vertaalt *format* met 'formaat' of 'formatteren'. Waarom niet 'indeling' of 'indelen'? Volgens de Dikke van Dale betekent 'formaat': grootte als vorm, en het samenstel van wit dat pagina's scheidt. Het woord 'formatteren' staat er (nog) niet in. De betekenis van het Engelse 'format' is indeling of indelen, bijvoorbeeld van een magnetisch beschrijfbare schijf of van een record (brok gegevens). Voor wie hierin niet thuis is: computergegevens worden opgeslagen in een vooraf bepaalde structuur en volgorde. Waarom gebruikt niemand 'indeling' of 'indelen'?

Tot slot *application*, door de computerwereld gebruikt in de betekenis van 'toepassing', bijvoorbeeld een systeem voor de boekhouding of voor het verwerken van verzekeringsaanvragen. Vrijwel iedereen gebruikt in het Nederlands 'applicatie' wat nergens op slaat. De Dikke van Dale geeft als betekenissen van applicatie: toepassing (wijze waarop iets toegepast wordt); het aanbrengen of toedienen; toewijding; en ornamentaal oplegwerk. In het Engels gaat het om het toegepaste systeem, niet om de manier waarop dat werkt. Waarom dan 'applicatie' in plaats van 'toepassing' of 'toepassingssysteem'?

Het leuke van (natuurlijke) talen is dat ze niet opgelegd kunnen worden door academische taalgeleerden of stukjesschrijvers, maar ontstaan door het algemeen gebruik van gewone mensen. Daardoor kunnen ze democratisch meeveranderen met de omstandigheden waarin die mensen verkeren; woorden krijgen nieuwe betekenissen en regels veranderen. Terzijde: het is echte computermensen een doorn in het oog dat daardoor veel woorden ambigu zijn geworden iets wat schrijvers en komedianten dankbaar gebruiken. Ik zou niet weten hoe ik dit stukje in een programmeertaal zou kunnen schrijven.
Hoe goed het ook is dat taal met de mens mee verandert, we moeten wel proberen die taal zo functioneel mogelijk te houden. In het Nederlandse klimaat is het zinnig twintig woorden voor regen of wind te hebben, om de weersomstandigheden precies te kunnen uitdrukken, maar in de computerwereld is enige taalzuiverheid nuttig. In zekere zin voldoen de verengelste termen: iedereen weet precies waarover je spreekt als je zegt dat een disk nog geformatteerd moet worden. Veel mensen zouden je vreemd aankijken als je zegt dat de schijf nog moet worden ingedeeld. Weet u wat iemand bedoelt met de aanwijzer (pointer)? Dit is in een notendop het dilemma bij het vertalen van programmatuur en de reden waarom ik het liefst met Engelstalige software werk (die bovendien goedkoper is).
Ik gebruikte al het Engelse ‘record’, een op bepaalde manier ingedeelde brok gegevens. Een goed Nederlands equivalent heb ik nooit gezien; iedereen gebruikt het Engelse woord en dat is een goede zaak. Vervuiling treedt op als we Engelse woorden vernederlandsen. Als we 'motherboard' vertalen met 'moederbord', is het meervoud dan 'moederbords' of 'moederborden'? Moet 'icon' vertaald worden met ikoon, pictogram of icon?
De subcommissie Kleinveld van het NNI (Nederlands NormalisatieInstituut) is er bij mijn weten ook niet uitgekomen. Gelukkig bepalen u, ik en wij allemaal wat het wordt. Dat is het leuke én het moeilijke van taal.

Hein van Steenis (Computable 4 februari 1994)